

Ε Πανελλήνιο ΣΥΝΕΔΡΙΟ

Εκπαίδευση & Πολιτισμός
στον 21ο αιώνα

13-14 Μαΐου
2023

Σταματίνα Πριμικήρη
Ιδιωτικό Δημοτικό Σχολείο «Δελασάλ»
mprimikyri@saintpaul.gr

Γιώργος Δορμπαράκης
Ιδιωτικό Δημοτικό Σχολείο «Δελασάλ»
gdorbarakis@saintpaul.gr

Κόμιξ και Λογοτεχνία

Εισαγωγή

Επικρατούσες - εσφαλμένες απόψεις για τα κόμικς:

- Τα κόμικς θεωρούνται εύπεπτα ψυχαγωγικά αναγνώσματα.
- Είναι κατάλληλα μόνο για νεαρές ηλικίες.
- Είναι κατάλληλα μόνο για πολιτισμικά αναλφάβητους.
- Ταυτίζονται με τα funnies των εφημερίδων, τα υπερ-ηρωικά είδη, τα ντισνεϊκά δημιουργήματα.

Αιτία αυτών των αντιλήψεων → Συγχέεται το μέσο με τα είδη του.

Εισαγωγή

Η συγκεκριμένη μελέτη

- δεν προασπίζεται τα κόμικς, θεωρώντας την αξία τους δεδομένη.
- δεν υποστηρίζει την ισοδυναμία κόμικς – λογοτεχνίας, αποφεύγοντας το ατόπημα θεώρησης των κόμικς ως οπτικό ισοδύναμο της λογοτεχνίας.
- δεν υποστηρίζει τη δεδομένη ανωτερότητα της λογοτεχνίας έναντι των κόμικς.
- δεν αξιολογεί τα κόμικς με τα εξωτερικά κριτήρια της λογοτεχνίας.

Στόχος του άρθρου → να παρουσιάσει την πολυδύναμη και πολυεπίπεδη σχέση
κόμικς – λογοτεχνίας.

Ιδεολογικός δυισμός

Η κοινωνία κυριαρχείται από εικόνες.

Ωστόσο, η λογοτεχνικότητα λογίζεται μονοδιάστατα.

Υπερέχει η γραπτή κουλτούρα.

Η λογοτεχνικότητα των κόμικς υποβαθμίζεται λόγω:

- της συγγένειας του μέσου με τις εικόνες.
- της καταγωγικής σχέσης των κόμικς με την κωμωδία.
- της αντίληψης ότι συνιστά παλινδρόμηση στην παιδική ηλικία.

Ιδεολογικός δυισμός

Γλωσσικά μέσα

Προδιάθεση υπέρ της γραπτής κουλτούρας, λόγω κοινωνικοπολιτισμικών και όχι επιστημονικών δεδομένων.

Εικονικά μέσα

Δεδομένη η ανάγκη οπτικού γραμματισμού. Ύπαρξη γραμματικής των εικόνων. Αυτοδυναμία εικονικής νοηματοδοτούσας αφήγησης.

Τα κόμικς είναι:

- πολυσημειακά, υβριδικά πολιτισμικά προϊόντα.
- αφηγήσεις που συνδυάζουν λόγο και εικόνα.
- κράμα ετερογενών σημείων με αναφορική και συμβολική διάσταση.

Ιστορικότητα των μέσων

Τα πολιτισμικά προϊόντα αποτελούν φορείς λόγου για μια συγκεκριμένη, **χωροχρονικά**, πτυχή της πραγματικότητας.

Η **ιστορικότητα** των δημιουργημάτων του λόγου φανερώνεται μέσα από την άρρηκτη σχέση τους με συγκεκριμένες **κοινωνικές πρακτικές**.

Τα πνευματικά δημιουργήματα γεννιούνται και αποκτούν υπόσταση μέσα σε **συγκεκριμένο ιστορικό συγκείμενο**, μέσα σε συγκεκριμένες συνθήκες παραγωγής και πρόσληψης.

Κάθε αφήγηση μετουσιώνει τον λόγο της στις προδιαγραφές του κάθε μέσου.

Ιστορικότητα των μέσων

Ιστορικότητα μυθιστορήματος

Καθιερώθηκε όταν αποθεώθηκε ο λόγος του ενεργούντος υποκειμένου του **ρομαντισμού** και του **καπιταλισμού**.

Αποτελεί διακριτό γνώρισμα της **ιδανικής κουλτούρας** μιας μειοψηφίας.

Πρεσβεύει την ύπαρξη απόλυτων και οικουμενικών αξιών.

Ιστορικότητα των μέσων

Ιστορικότητα κόμικς

Τα κόμικς διανύουν τη χρυσή εποχή τους τη δεκαετία του '30 και ανθίζουν μεταπολεμικά.

Είναι μια εποχή **αναθεωρητική** και **ανατρεπτική**, κατά την οποία την ατομικότητα διαδέχθηκε η **μαζικότητα**.

Καταρρίπτονται οι ψευδαισθήσεις περί διαχρονικότητας και οικουμενικότητας των αξιών.

Απευθύνονται σε **μαζικό κοινό**.

Σχέση της λογοτεχνικότητας με τα κόμικς

Η λογοτεχνικότητα των κόμικς δεν αξιολογείται
με τα ίδια κριτήρια που εφαρμόζονται στη λογοτεχνία.

Διαφορετικές αρχές
Διαφορετική σκοποθεσία

Λογοτεχνικότητα:
συντομία λόγου,
κοφτός ρυθμός,
πνιγηρή ατμόσφαιρα.

Κοινή λειτουργία
της αφήγησης

Τα κόμικς είναι αυτοτελή,
πολυδιάστατα αφηγήματα.

Σχέση της λογοτεχνικότητας με τα κόμικς

Η καταξίωση των κόμικς θεωρείται, πλέον, δεδομένη.

- Η αφήγηση είναι αυτοδύναμη και ανεξάρτητη από το μέσο εκφοράς της.
- Η αφήγηση προσλαμβάνει ποικίλες αποκρυσταλλώσεις.
- Τα κόμικς αποτελούν μεταγραφές αφηγηματικών πρότζεκτ εναρμονιζόμενα στις προδιαγραφές και στις απαιτήσεις του συγκεκριμένου μέσου.
- Τα κόμικς αξιοποιούν τις αφηγηματικές στρατηγικές όλων των ειδών αφήγησης.

Ειδολογική διαμεσικότητα και σύγχυση λογοτεχνικών – εικονιστικών ορίων

Η διακειμενικότητα είναι η διαλεκτική γέννηση του κειμενικού νοήματος ως αποτέλεσμα διάδρασης κειμένου – αναγνώστη.

Η διακειμενικότητα υπερβαίνει τα όρια του κειμένου και εγκαθιδρύει ένα διαλογικό καθεστώς μεταξύ κειμένων και αναγνωστών.

Ο αναγνώστης πρέπει να είναι:

- επαρκής.
- ικανός να ερμηνεύει.
- έμπειρος.
- ενεργός.

Ειδολογική διαμεσικότητα και σύγχυση λογοτεχνικών – εικονιστικών ορίων

Τα κόμικς υιοθετούν εξεζητημένες και περίτεχνες μορφές διακειμενικότητας.

Τα κόμικς αποτελούν σημείο συνάντησης αφηγηματικών «συνταγών» όλων των λογοτεχνικών ειδών, δημιουργώντας απροσδόκητα διακειμενικά πλέγματα που αιφνιδιάζουν τον αναγνώστη.

Μέσα στα κόμικς διασταυρώνονται και συνεργάζονται τρεις διαφορετικοί λόγοι:

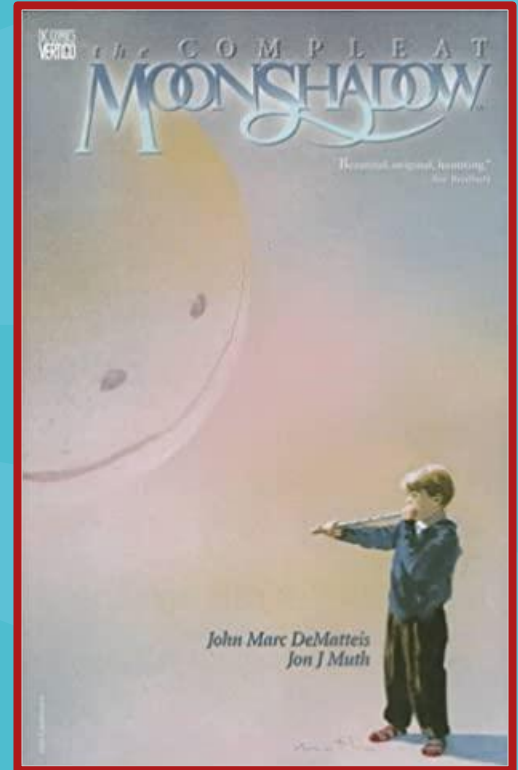
- του συγγραφέα.
- του υπονοούμενου εικονογράφου.
- του πραγματικού – αρχικού δημιουργού.

Ενσωματωμένα λογοτεχνικά αποσπάσματα

Moonshadow

- επικό graphic novel
- μυθιστόρημα μύησης – εφηβείας (αφήγηση ωρίμανσης και διαμόρφωσης του ήρωα)
- λογοτεχνικά σπαράγματα, στην εισαγωγή των κεφαλαίων, λειτουργούν ως δείκτες όσων θα ακολουθήσουν

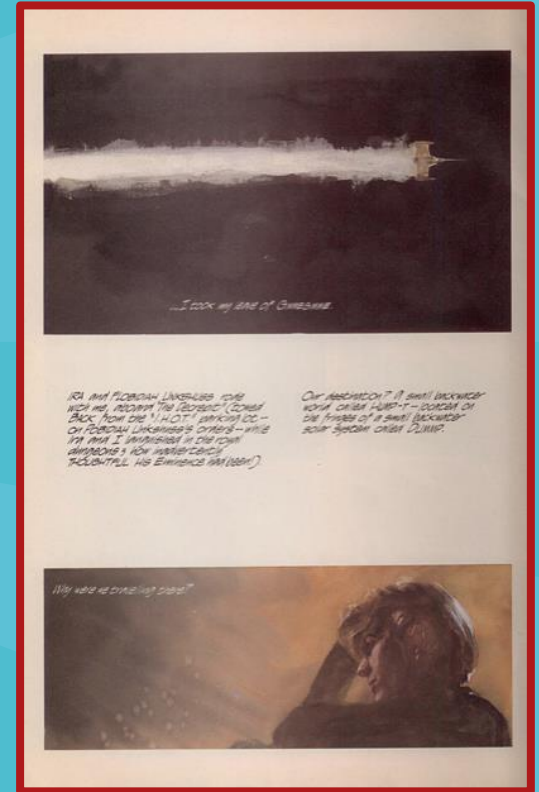
Οι λογοτεχνικές – διακειμενικές αναφορές λειτουργούν ως δομικό στοιχείο της πλοκής, ενοποιώντας τα σκόρπια κομμάτια της αφήγησης.

Ενσωματωμένα λογοτεχνικά αποσπάσματα

Παραδείγματα

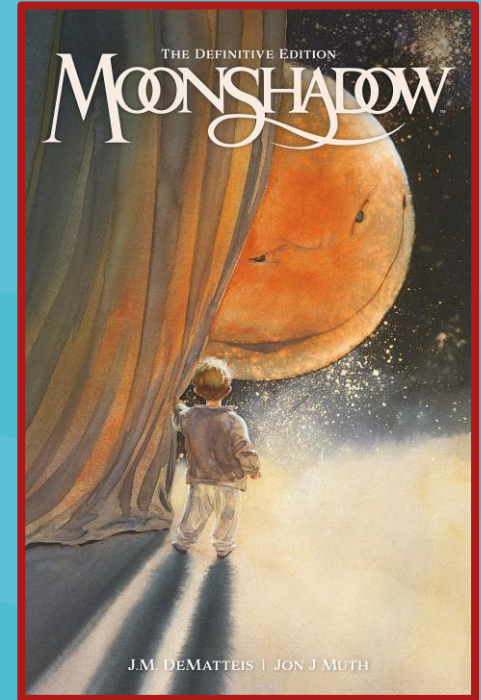
Το ποίημα του *William Blake* από τη συλλογή «Τραγούδια αθωότητας» στην αρχή και στο τέλος του graphic novel που αποτελεί ερμηνευτική πυξίδα.

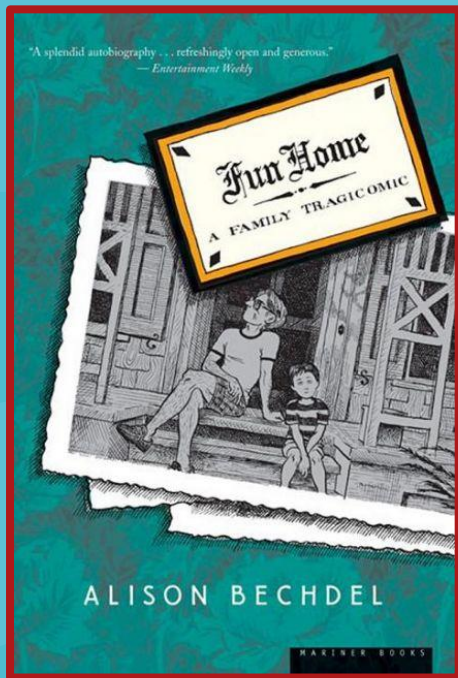
Ενσωματωμένα λογοτεχνικά αποσπάσματα

Παραδείγματα

- Ο Μάγος του Οζ
- Τα έργα του Tolkien
- Ποιήματα του Shelley
- Ο Πίτερ Παν
- Το βιβλίο του Stevenson, *The land of Counterpane* (Η χώρα του παπλώματος)

Διακειμενικές αναφορές

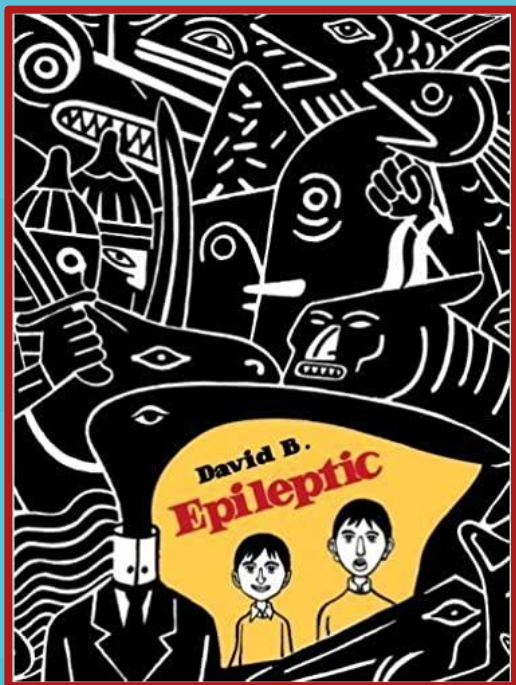
Fun Home (Alison Bechdel)

- graphic novel
- Η λογοτεχνία παρέχει το σκηνικό φόντο και ορίζει τις συντεταγμένες του διηγητικού σύμπαντος.
- Οι λογοτεχνικές αναφορές παρέχουν το μοναδικό μέσο ερμηνείας των πράξεων, των σκέψεων και των συναισθημάτων των ηρώων.
- Οι χαρακτήρες ταυτίζονται με τους μυθιστορηματικούς ήρωες ή και τους ίδιους του συγγραφέας.

Παραδείγματα:

- Importance, Oscar Wilde
- The far side of Paradise, Fitzgerald

Διακειμενικές αναφορές

Epileptic (David Beauchard)

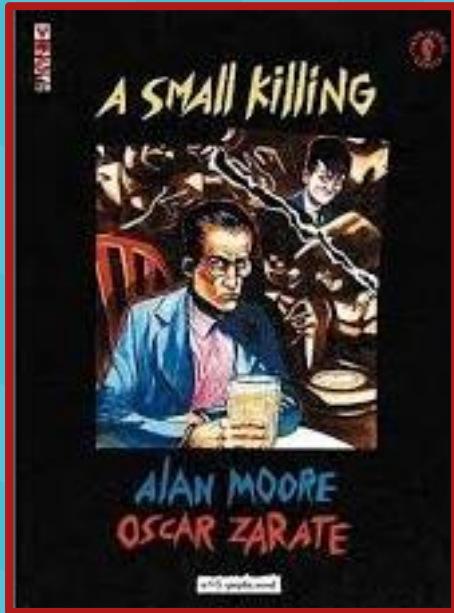
- graphic novel
- Η παράθεση ποιητικών αποσπασμάτων επιτρέπει τη θέαση των πραγμάτων μέσα από το ερμηνευτικό πρίσμα τους.

Παραδείγματα:

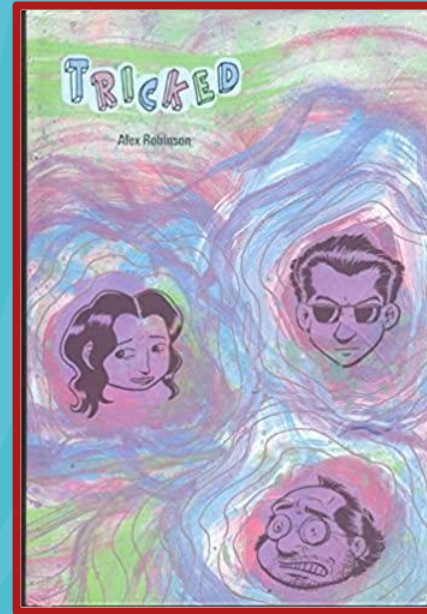
- Marne Cemetery, Valery
- Desdichado, Gerard De Naval

Διακειμενικές αναφορές

A Small Killing, Alan Moore

Tricked, Alex Robinson

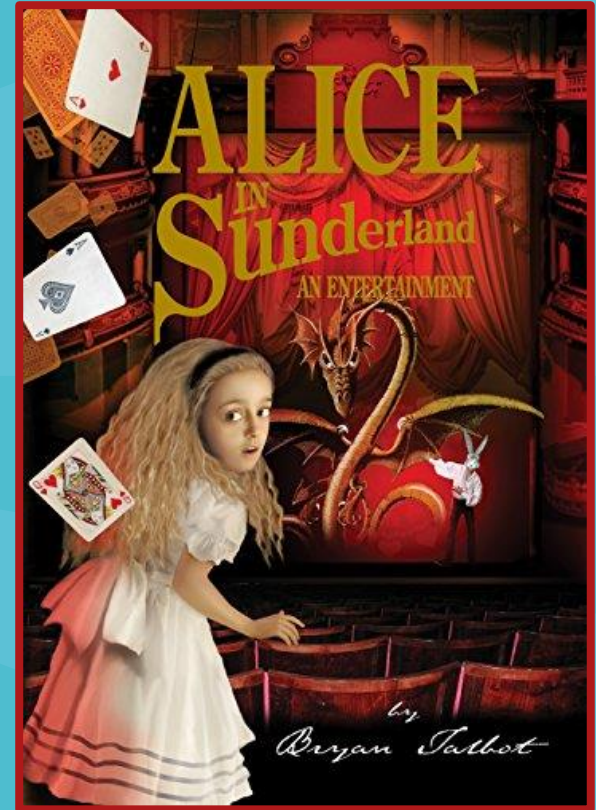
Η λογοτεχνία ενσωματώνεται στον διηγητικό ιστό και μετατρέπεται σε οργανικό συστατικό της αφήγησης και σε ερμηνευτικό φακό της ιστορίας.

Ένθετες ιστορίες

Alice in Sunderland (Brian Talbot)

Ο λογοτεχνικός μύθος της «Αλίκης στη Χώρα των Θαυμάτων» χρησιμεύει ως άλλοθι και αφηγηρικό σημείο, ως περικειμενικό – εξωτερικό πλαίσιο άλλων αφηγήσεων και ως εμπλαισιωμένη εσωτερική διήγηση.

Η διακειμενική σχέση του έργου με το προκείμενό του δηλώνεται στο λογοπαίγνιο του τίτλου και μετατρέπεται σε πυξίδα στην πρόσληψη του έργου.

Συμπεράσματα

Σχέση κόμικς – λογοτεχνίας

- υπαινικτικές αναφορές
- ευθείες παραπομπές
- διαλογικές συνάφειες
- τολμηροί αφηγηματικοί πειραματισμοί
- διαμεσική επικοινωνία
- μίμηση ειδών
- λογοτεχνικά διακείμενα
- αναπλαισιώσεις και εγκιβωτισμοί αφηγήσεων

ΤΕΛΟΣ